

## 6. PŘEDNÁŠKA

# Vztahy lexikálních jednotek – synonymie, antonymie, hyponymie, hyperonymie

### Motto:

Se slovy je to jako s lidmi. Každé je jiné. Někdy se chovají skoro stejně, jindy byste u nich podobnost hledali marně. Někdy se přátelí, jindy nesnáší, a vůbec – vztahy mezi nimi jsou komplikované. Myslíte si, že třeba slova *dostat* a *obdržet* se spolu přátelí? A našli byste nějaký vztah mezi výrazy *nemoc* a *chřipka*? A co *obdržet chřipku*, jde to? Napadají vás ještě další slova, která mají k těm zmíněným blízko?

# Základní pojmy a termíny

slovní pole paradigmatická (sémantická, pojmová)

slovní pole syntagmatická (kolokabilita slov v textu)

sémaziologický a onomaziologický přístup

sémantické pole – sém(y)

synonymie

antonymie

hyponymie – hyperonymie

# Vztahy lexému

(Česká lexikologie, s. 29)

1. mimojazykové vztahy externí: odraz (denotát – pojem), **denotace** (lexém – denotát), vyjadřování (pragmatické rysy), napodobování (citoslovce), naznačování
2. jazykové vztahy interní: **polysémie** ( $L_1-S_1, S_2$ )
3. jazykové vztahy externí

## 3.1 PARADIGMATICKÉ

3.1.1 **významové**: **synonymie** ( $L_1-S_1-L_2-S_1$ ), **antonymie**,  
**hyperonymie**, **hyponymie**, **kohyponymie**

3.1.2 formálně-významové (**slovotvorné**)

## 3.2 SYNTAGMATICKÉ

3.2.1 spojitelnost gramatická (**valence**) a kontextová (významová, lexikální)

3.2.2 přenášení (na základě podobnosti – lid. etymologie)

3.2.3 formální vztahy (slova podle abecedy, se stejnou slabikou, stejné zakončení, aliterace, **homonyma**)

## sémaziologický a onomaziologický přístup

*slovo* ----- DENOTÁT A  
----- DENOTÁT B  
----- DENOTÁT C

polysémie, homonymie

DENOTÁT ----- *slovo A*  
----- *slovo B*  
----- *slovo C*

synonymie

## Doporučená literatura k 6. přednášce

- Literatura základní
- *Průruční mluvnice češtiny*, s. 79–88.
- *Lexikon a sémantika*, s. 263–272.
  
- Literatura doporučená
- *Česká lexikologie*, s. 128–136.
- *Mluvnice současné češtiny 1*, s. 73–75.
- Filipec, J.: *Česká synonyma z hlediska stylistiky a lexikologie*. Praha 1961.
- Šlosar, D.: Předseda versus starosta. *ČJL* 9–10/44, 1993/94, s. 224–225.